

Acquiring Active Citizenship Awareness in the Social Adaptation of Refugee Students

Aysun GÜZEL¹, Melis DUYGULU² & Ferit YAMAN³

Keywords

Active
Citizenship, Social
Adaptation,
Refugee Students.

Abstract

The importance and necessity of acquiring an active citizenship awareness for refugee students in our country, which has become an increasingly emphasized issue day by day, also correspondingly increase in determining their integration into societal life. Active citizenship is the inclusion of all individuals in societal issues. Refugee children born in our country will, in the course of time, become active members of society, contributing to its development. Initiating social adaptation at the micro level through the child's awareness of active citizenship in schools facilitates their macro-level integration. In the study, document analysis, a qualitative research method, was employed. The technique used for data analysis is content analysis. Within the scope of the conducted research, the examined sections sequentially address the concept of active citizenship, values of active citizenship, migration, refugees, education of refugee students, social adaptation, and the concept of active citizenship. As a result of the study, it has been concluded that the active citizenship education provided in schools plays a significant role in the social integration of refugee students, leading to the development of a sense of belonging to the community. Consequently, it is emphasized that acquiring an awareness of active citizenship is crucial for social integration. It is observed that teachers play a necessary role in instilling citizenship awareness in refugee students for their adaptation to social life.

Article History

Received
11 Oct, 2023
Accepted
31 Dec, 2023

Mülteci Öğrencilerin Toplumsal Yaşama Uyumunda Aktif Vatandaşlık Bilinci Kazanması

Anahtar

Kelimeler

Aktif Vatandaşlık,
Toplumsal Uyum,
Mülteci
Öğrenciler.

Özet

Ülkemizce gün geçtikçe üzerinde durulması gereken bir konu haline gelen mülteci öğrencilerin, toplumsal yaşama entegrasyonunda aktif vatandaşlık bilinci kazanmanın önemini ve gerekliliğini belirlemek de aynı oranda artmaktadır. Aktif vatandaşlık toplumsal meselelere toplumda yer alan tüm bireylerin dahil edilmesidir. Ülkemizde doğan mülteci çocuklar ilerleyen zamanlarda toplumsal yaşamda aktif bireyler olarak yer alacak ve toplumun gelişimine katkı sağlayacaklardır. Çocuğun aktif vatandaşlık bilinci ile okullarda başlayarak mikro düzeyde sosyal uyum sağlaması makro düzeydeki uyumunu kolaylaştırmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olan

¹ ORCID: 0009-0001-2875-6649. Önder İlkokulu, aysun_guzel78@hotmail.com

² Corresponding Author. ORCID: 0009-0004-9057-2893. Önder İlkokulu, duygulumelis@gmail.com

³ ORCID: 0009-0008-6771-2084. Kıyıcak Yavuz Selim İlkokulu, yamanferit44@gmail.com

Makale Geçmişi
Alınan Tarih
11 Ekim 2023
Kabul Tarihi
31 Aralık 2023

doküman incelemesi kullanılmıştır. Veriler analizi yapılırken yararlanılan teknik içerik analizi tekniğidir. Yapılan araştırma kapsamında incelenen bölümlerde sırasıyla aktif vatandaşlık kavramı, aktif vatandaşlık değerleri, göç, mülteciler, mülteci öğrencilerin eğitimi, toplumsal uyum ve aktif vatandaşlık konularının işlendiği görülmüştür. Çalışmanın sonucunda, mülteci öğrencilerin toplumsal yaşama uyumunda okullarda verilen aktif vatandaşlık eğitiminin çocuklarda, yaşadıkları topluma aidiyet duygusunun gelişmesine böylece toplumsal entegrasyonda aktif vatandaşlık bilinci kazanmanın önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mülteci öğrencilerin toplumsal yaşama uyumunda öğretmenlerin, vatandaşlık bilincini çocuklara kazandırmasının gerekli olduğu görülmektedir.

1. Giriş

Ülkemizde doğan mülteci çocuklar ilerleyen zamanlarda toplumsal yaşamda aktif olarak yer alacaktır. Bu bağlamda mülteci çocukların yaşadıkları topluma uyum sağlaması, toplum içinde aidiyet hissetmesi ve özne konumuna gelmesi önemlidir. Aktif vatandaşlık; toplumsal meselelere toplumdaki bireylerin dahil edilmesidir. Okullar aktif vatandaşlığın küçük bir örneğini temsil etmektedir. Çocuğun aktif vatandaşlık bilinci ile mikro düzeyde sosyal uyum sağlaması makro düzeydeki uyumunu kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda vatandaşlık görev ve sorumlulukları ilkokuldan başlayarak öğretilmelidir. Göçmen çocuklar eğitime ve buldukları topluma uyum sağlarsa T.C. vatandaşı yetişkin bireyler olduklarında gelecek yıllarda iş gücü piyasasında rol aldıklarında toplumun gelişimine katkı sağlayacaklardır.

AB ülkelerinde mültecilere yönelik vatandaşlık uygulamaları, entegrasyon politikalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. 'Eğitim ve Öğretimde İş birliği için Stratejik Çerçeve' başlıklı AB Konseyi Sonuç Bildirgesinde Eğitim-Öğretimin 2020 yılına ait 4 ana hedefinden biri eşitlik, sosyal dayanışma ve aktif vatandaşlığın sağlanmasıdır. Okul eğitimi yoluyla eşitliği, sosyal uyumu ve aktif vatandaşlığı teşvik etmek mevcut 10 yılın temel hedeflerindedir. AB ülkeleri belirlediği temel hedeflerden yola çıkarak göçmen çocukların okuldaki başarılarının artmasını, eğitime ve buldukları topluma adapte olmalarını sağlayarak toplumun gelişimine imkan sağlamayı hedeflemektedir.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu 26. Dönemde Mülteci Hakları Alt Komisyonu tarafından hazırlanan raporda (26. Dönem-3. Yasama Yılı-Mart 2018) göçmenlerin uyumunu, sosyo – kültürel ve ekonomik anlamda dahil edildikleri topluma ilişkin olarak farklılıkların karşılıklı olarak tanımlanması, aidiyet hissinin geliştirilmesi ve birliktelik içerisinde yaşama inancının oluşturulması olarak tanımlanmıştır. Topluma dahil olma ve aidiyet hissinin gelişimi ancak aktif vatandaşlık bilinci ile mümkün hale gelir. Aktif vatandaşlık bilinci ile yaşadığı topluma dahil olan, bulunduğu çevreye karşı aidiyet hissi kazanan çocuk toplumdaki bireylerle birlikte hareket etme bilinci kazanır.

Göç sebebiyle dünyada mülteci dalgası devam etmektedir. Mültecilerin yeni yaşam alanlarına uyum sağlayabilmesi, buldukları toplumda yaşamlarını kolaylaştırmaları ve içinde yer aldıkları topluluğa katılım sağlayabilmeleri kitlesel bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Okullarda mülteci öğrenci sayısı her yıl artmaktadır. Mülteci öğrenciler okul kültürüne ve toplumsal yaşama uyum sağlamada zorlanmaktadır. İlkokula başlayan mülteci öğrenciler ülkemizde doğmuş çocuklardır. Toplumsal yaşama uyum sağlayamayan çocuklar kendilerini toplumun bir vatandaşı olarak görmemekte, aktif vatandaşlık bilinci kazanmadıkları için yaşadıkları toplumu benimsememektedir. Toplum yaşamını düzenleyen kuralları ve kurumları bilmemektedir. Yapılan bu çalışmada mülteci öğrencilerin toplumsal yaşama uyum sürecinde aktif vatandaşlık bilinci kazanmasının etkisi irdelenecektir.

2. Aktif Vatandaşlık Kavramı

Aktif vatandaşlık terimini açıklayan, kesin ve genel kabul gören tek bir kavram yoktur. Aktif vatandaşlık denilince ağırlıklı olarak 'vatandaşların katılımı' aklı gelmektedir. Aktif vatandaşlık; bireylerin kamusal yaşama ve/veya işlere 'yerel, ulusal, uluslararası düzeylerde' katılımıdır. Aktif vatandaşlık, vatandaşların yaşadıkları toplumdaki problemleri tanımlama, bu problemleri çözme sürecine katılma ve yaşam standartlarını yükseltmede aktif rol oynamalarını sağlayan imkanlara sahip olma şeklinde tanımlanabilir. Aktif vatandaşlık kavramı ile yaşadığı toplumdaki sistemin farkında olan birey; katılımcı ve toplumla birlikte hareket eden vatandaş görüntüsü çizmektedir (Altun,2020:82-83). Aktif vatandaşlığın en önemli ögesi katılımcı bir vatandaş olma durumudur. Katılımcı vatandaş sadece hak ve sorumluluklarını bilmekle kalmaz aynı zamanda içinde yaşadığı toplumun beklentilerine de cevap verir. Bu nedenle aktif katılım, aktif vatandaşlığın temelini oluşturur (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 1-248).

Uyum politikalarını planlarken devletler göçmen kökenli bireyler için aktif vatandaşlık ve katılım sağlama amacına bağlı kalmalıdır. Hem göçmen hem de ev sahibi bireyler için sosyal ve siyasal hayata aktif katılımın sağlanması gerekmektedir (EC, 2021: 15-16; 21). Sosyal katılım ile aktif vatandaşlık arasında sıkı bir bağ vardır. Bireylerin vatandaş olma süreci boyunca sosyal katılımı gerçekleştirmesi zorunlu bir eylemdir. Bireylerin sosyal katılım becerileri arttıkça kendi varlıklarının toplum içindeki yerini fark eder ve toplum ya da devlete karşı vatandaşlık görevini yerine getirirken kullanır. Bu bağlamda oluşan sosyal güven algısı bireyler arasındaki iş birliğini teşvik eder ve toplum düzenini destekler (Putnam, 2000: 223-234). Böylece aktif vatandaşlık kavramı bireylerin toplumun bir vatandaşı olarak kendi sesini duyurma, içinde bulunduğu topluma kendini ait hissetme, kendini toplumun bir vatandaşı olarak görme, demokrasi ve eşitlik gibi yetkinliklerle açıklanabilir.

Dünya üzerinde tek bir toplum yoktur. Aktif vatandaşlık kavramı bulunduğu topluma göre şekillenen bir olgudur. Tek bir ifade ile açıklanamaz. Aktif vatandaşlık konusunda her toplumun kabul ettiği evrensel birtakım özellikler olsa da toplumdan topluma farklılaşabilen bazı ölçütlerden söz edilebilir (Lawson, 2001: 166).

Vatandaşlık kavramı mültecilere hukuki statü kazandırır. Sığındığı ülkenin vatandaşlığını alan mülteciler kimliksiz, vatansız, yaşadığı topluma yük olan bireyler olmaktan çıkar. Böylelikle belirsizlikten kurtulup, kendilerini güvende hissederler. Bu bireylerin topluma uyum sağlaması, topluma aidiyet hissetmesi ise ancak aktif vatandaşlık bilinci ile mümkün olur. Aktif vatandaşlık bilinci kazanan

birey toplumsal uyumu sağlar, içinde yaşadığı toplumun gelişimine katkıda bulunur.

3. Aktif Vatandaşlık Değerleri

Değerler bireyin toplumsal yaşama uyum sağlamasında ve kültürel birikimin gelecek kuşaklara aktarımında kilit rol üstlenir. Değerler bireylerin yaşam biçimlerini belirler. Bireyin olumlu, istendik toplumsal alışkanlıklar kazanmasını sağlar. Böylece istenmeyen davranışlar azalır ve toplumsal uyum sağlanmış olur. Değerlerin oluşmasının en önemli nedeni insanların topluluk halinde yaşamasıdır. İnsan sosyal bir varlıktır. Bireyin gelişimini içinde yaşadığı toplum büyük ölçüde etkilemektedir. Toplumun benimsediği değerler bireylerin yaşamlarını yönlendirir. Zaman içinde toplumların ihtiyaçlarına göre değişebilen değerler toplumları birleştirme özelliğine de sahiptir.

İnsanlar içinde buldukları toplumun vatandaşlık değerlerini benimseyerek, vatandaşlık bilincine ulaşır. Bireylerin gelişim süreçlerini etkileyen en önemli unsur formal ya da in formal olarak yaşam boyunca aldıkları eğitimidir. Toplumların eğitimden beklentisi, toplum için iyi vatandaşlar yetiştirmektir. Eğitim toplumun birer vatandaşı olan öğrencilerde sağlıklı değer gelişimini sağlamada birer araçtır (Dyuneson ve Gross, 1982:229).

Aktif vatandaşlık toplumların devamlılıklarını sağlamada etkin rol oynamaktadır. Bireylerin sosyal uyumla beraber içinde buldukları topluma ne derecede katkıda bulunduğu aktif vatandaşlık kavramının içinde yer alır. Aktif vatandaşlık genel toplumsal değerlerle büyük ölçüde örtüşmektedir. Bunun yanında aktif vatandaşlığı en geniş anlamı ile anlatan 'katılım' kelimesidir. Çok geniş bir çerçevesi olan aktif vatandaşlık kavramını ölçmek zordur. Aktif vatandaşlık 'adil olma, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik' gibi değerlerden oluşmaktadır.

Aktif vatandaşlık bilinci ile yetiştirilen bireyler çevresinde gelişen olayların farkındadır, içinde yaşadığı topluma katkıda bulunur ve topluma faydalı vatandaş olabilmek için bilincine sahiptir. Aktif vatandaş; görev ve sorumluluklarının farkına varıp bunları yerine getiren, adil ve demokratik davranışlar sergileyen, yaptığı eylemlerin sonuçlarını tahmin ederek bu eylemleri bilinçli gerçekleştiren kişidir (Yıldırım, 2019: 66). Bu bağlamda 'adil olma, çalışkanlık, dayanışma, doğruluk, dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik' gibi değerleri benimsemiş olması gerekmektedir. Değerleri içselleştiren ve olumlu davranış sergileyen bireyler, toplumsal yaşama uyum sağlamada zorluk yaşamamaktadır. Ölçülmesi zor ve soyut bir kavram olan aktif vatandaşlık kavramı değerler ile bireylerin davranışlarına etki ederek somut hale gelir. Değerler, aktif vatandaş olmanın gerekliliğidir.

4. Göç

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanların kitleler halinde yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2004: 11). Türk Dil Kurumuna göre göç, ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme, taşınma olarak tanımlanır (TDK, 2022). Bir yerden başka bir yere çeşitli sebeplerle ikamet edilen

konumun değiştirilmesi olan göç toplumların ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal yapılarının değişikliğe uğramasına sebep olmaktadır. Daha geniş bir ifade şekliyle göç, hareket etme yeteneğine sahip olan canlıların (Doğan, 2020) uluslararası sınırları aşarak veya bir başka devlet içinde yer değişikliği yapması olarak tanımlanabilir (Kırpınar, 2020). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra göç olgusu büyüyerek günümüzde ulusal ve uluslararası bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır (UNICEF, 2017).

Menşe ülkedeki şiddet, belirsizlik, iç çatışmalar ve iktidarların uyguladıkları otoriter uygulamalar göçlerin zamanını ve yönünü belirlemiştir. Devletlerin vatandaşlarına uyguladıkları politikalar göçün yönünü ve büyüklüğünü belirler. Uluslararası göç toplumları yeniden şekillendirir. Günümüzde göç eden insanların sayısı giderek artmaktadır. Bu bağlamda devletler göç alan ya da göç veren devletler olarak konumlandırılır. Bu sebeple dünya üzerindeki devletler ve insanlar göç olgusu üzerinden tanımlanmaktadır. Uluslararası göç devletlerde çok geniş çaplı ekonomik, kültürel ve sosyal etkiler yaratmaktadır. Göç ülkelerin demografik yapısında çeşitlilik meydana getirir. Bu bağlamda günümüzde göç dünya üzerindeki pek çok ülke için, toplumda oluşan yeni demografik yapıyla mücadele anlamına gelmektedir.

Göç eden bireyler, göç ettikleri topluma uyum sağlamaya çalışırken birçok zorlukla karşılaşır. Göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşadıkları süreç göçmeni etkiler. Zorunlu göçle ülkesini terk etmek zorunda kalan bireylerde uyum bozukluğu, depresyon, stres bozuklukları, kaçınma gibi psikolojik problemlerin görülmesi olasıdır (Çıraklıoğlu, 2018: 11; Çıraklıoğlu, 2003:20). Bu süreçte göçmenin sadece kendi ruh sağlığı değil, göç ettiği ülkeye uyum sürecini, kimlik oluşumu da etkilemektedir.

Göçmen çocuklar göç ettikleri ülkelerde çoğu zaman ayrımcılığa, istismara, şiddete maruz kalmaktadırlar. Bu çocuklar göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlamada, dil öğrenmede zorluk yaşarlar. Uluslararası göçler beraberinde uyum problemlerini de getirir (Akıncı, Nergiz ve Gedik 2015). Bu bağlamda uluslararası göçler sonucu ortaya çıkan en büyük problemlerden biri göçmen çocukları eğitimidir. Eğitim faaliyetleri ile birlikte göç olgusunun çocuklar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiler azalır ve göçmen çocukların topluma uyum süreçleri hızlanır (Bilgili, Aydoğan, Güngör 1997).

2011 yılında Suriye'den ülkemize göçler gerçekleşmeye başlamıştır. Suriyeliler ilk önce sınırlara yakın merkezlere yerleştirilmişlerdir. İlk etapta mülteci öğrencilerin eğitimi barınma merkezlerinde kendi müfredatları ve kendi dilleriyle devam etmiştir. Her yıl ülkemize göç eden Suriyeli sayısı giderek artmış, sınırlardan şehirlere doğru nüfus hareketi hızlanmıştır. Bu bağlamda farklı şehirlerde okula devam eden mülteci öğrenci sayısı da giderek artmıştır. Şehirlerde Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) açılmasıyla mülteci öğrenciler GEM'lerde hem Türkçe öğrenmiş hem de kendi dillerinde eğitimlerine devam etmişlerdir. Uygulanan politikalar, yapılan çalışmalar doğrultusunda birtakım düzenlemelere gidilmiş ve sayıları her geçen gün artan mülteci öğrenciler, Türk öğrencilerin eğitim aldıkları okullara yönlendirilmiştir. Okullarda mülteci öğrenci sayısının giderek artmasıyla öğrencilerin karşılıklı uyum problemleri de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Ülkemiz jeopolitik konumu nedeniyle sürekli göç alan bir ülkedir. Sadece Suriye'den değil farklı ülkelerden her yıl mülteci ülkemize gelmektedir. Göç olgusunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal uyum problemi ancak verilecek vatandaşlık eğitimi ile minimum düzeye indirilir. Göç eden bireyler kendilerini toplumun bir üyesi olarak görmemekte, aidiyet duygusunu benimsemekte zorlanmaktadır. Bunun önüne geçmede en etkili yol göçmen bireylere vatandaşlık bilincini vermektir.

5. Mülteci

Günümüzde gerçekleşen göçlerin büyük bir çoğunluğu zorunlu göç olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç olgusunun bir sonucu olarak mülteciler ya da sığınmacılar olarak adlandırılan bir grup insan ortaya çıkmıştır (Kara ve Korkut, 2010: 154).

Mülteci kimliği, zorunlu göçün bir sonucudur. Cenevre Mülteci Sözleşmesi'ne göre mülteci kavramı; *"İrk, din, milliyet, kimlik, belirli bir sosyal gruba üyelik veya siyasi görüş nedeniyle zulüm görme korkusu nedeniyle ülkelerine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir."* şeklinde tanımlanmıştır. Mülteciler kendi ülkelerinde ırkı, dini, etnik kökeni, siyasi görüşü ve kimliğinden dolayı baskıya ve zulme maruz kalan kişiler olarak görülmektedir. Bunlar kendi devletlerine güvenmediği için kendi ülkelerinden ayrıлып başka ülkelere sığınma talebinde bulunan ve sığınma talebi kabul edilen kişilerdir. Kendi vatanlarında yaşamlarından endişe eden bu insanlar ırk, din, etnik köken, siyasi görüş nedeniyle ayrımcılık yaşayan ya da ülkelerindeki savaş ve çatışma ortamı nedeniyle vatanlarını terk edip başka ülkelere sığınma mecburiyeti olan kişilerdir.

Günümüzde özellikle Orta Doğu ülkelerinde yaşanan iç karışıklıklar ve savaşlar insanları zorunlu göçe sürüklemiş ve dünya genelinde birçok ülkenin nüfusunda mülteci oranı yükselmiştir. Ülkesini kendi isteği ile ya da zorla terk eden mülteciler gittikleri ülkelerde vatandaşlık elde edemeyen, o ülkenin diplomatik korumasından yararlanamayan kişilerdir. Devletler ülkelere mülteci kabul ederken birtakım sözleşmeler imzalamakta ve bu sözleşmelerin yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadırlar. Belirli kriterleri taşıyan kişilere mülteci ya da sığınmacı statüsü Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından verilir. Mültecilerin temel, sosyal ve ekonomik haklara sahip olması gerekir. Örneğin mültecilerin gittikleri ülkede fiziksel güvenlikleri sağlanmalıdır. Her mülteci çocuk eğitim hakkından yararlanmalıdır. Yetişkin mültecilerin çalışma hakkına sahip olması gerekmektedir. Eğer devletler mültecilere temel, sosyal ve ekonomik hakların sağlanması hususunda zorluk yaşarlarsa mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamada BMMYK mültecilere destek olmaktadır (Haynes ve Humphries, 2004).

6. Sosyal Uyum

Kendi ülkelerinden ayrılan göçmenlerin, göç ettikleri ülkeye uyum sağlamaları gerekmektedir (Apak, 2014). Uyum, bireylerin kendilerine ait özellikleriyle içinde buldukları toplum arasında sağlıklı ilişki kurabilme ve bu ilişkiye devam ettirme şeklinde tanımlanabilir (Saridoğan, 2019). Bireyler çevresindekilerle sağlıklı ilişkiler kurabiliyor ve devam ettirebiliyorsa, toplum içerisinde değişen koşullara

ayak uydurabiliyorsa buldukları çevreye uyum sağlamış demektir. Uyumdan söz edebilmek için öncelikle farklılıkların olması gerekmektedir.

Göçmenler göç ettikleri ülkeye uyum sağlamak için oldukça fazla çaba sarfetmektedir. Bunu yaparken de birtakım sorunlarla karşılaşır. Bazen göçmenler göç ettikleri ülkeye uyum sağlayamazken bazen de ev sahibi ülke göçmenlerin kabulü ile ilgili sorunlar ortaya çıkabilir. Eğer göç eden toplumla göç alan toplumların kültürel özellikleri birbirine yakınsa uyum süreci daha kolay sağlanmaktadır (Yelken, 2019). Uyum sorununun çözülememesi durumunda göçmenler yaşadıkları yere aidiyet duygusu geliştirmekte zorlanır. Bu da toplumların sosyal bütünleşme sürecini geciktirir. Toplumda çatışmaların önüne geçebilmek için göç eden bireylerle yerel halk arasında sosyo-kültürel uyumun sağlanması gerekmektedir.

Uyum, göçmenlerin sosyo - kültürel ve ekonomik anlamda dahil edildikleri topluma ilişkin olarak farklılıkların karşılıklı olarak tanımlanması, aidiyet hissini geliştirilmesi ve birliktelik içerisinde yaşama inancının oluşturulması olarak tanımlanmıştır. (TBMM, 2018). Göçmen çocukların göç ettikleri ülkeye uyum sağlamaları ev sahibi ülkenin geleceğini de etkilemektedir. Mülteci çocuklar yaşadıkları göçün etkisiyle uyum problemini göç eden bireylere göre daha yoğun yaşamaktadır. Bu bağlamda uyum sürecinde eğitimin yeri oldukça önemlidir. Okul, çocukları okul dışı hayata hazırlayan bir alıştırma sürecidir.

Göçmen çocukların göç ettikleri toplumun kültürüne ve çevresine uyum sağlayabilmesi için toplumda kendi rolünü bilmesi ve konuşulan dili algılayabilmesi gerekmektedir (Kılıçkaya, 1988). Kültür çatışması yaşayan çocuklar uyum sorunlarıyla karşılaşır. Bu durum çocukların buldukları topluma aidiyet duygusu geliştirmesini zorlaştırır. Uyum sorunu çocuğun sadece sosyal hayatına değil eğitim hayatına da yansır. Mülteci çocuklar göç ettikleri toplumda okul güvenli bir ortam olmasına rağmen yaşanan göç süreci, farklı geçmiş ve kültürlere sahip olma durumu, ortak dili paylaşamama gibi nedenlerden dolayı okula uyum sağlamada daha fazla çaba göstermektedir (Hart ve Rutter, 2009). Toplumda sağlıklı bir uyum sürecinin gerçekleşmesi için kapsayıcı eğitim imkanları güçlendirilmeli ve bütünleştirici bir okul kültürü oluşturulmalıdır.

Göçlerin yapılma sebebi, ev sahibi ülke tarafından kabul görme derecesi, yasal statü ve göçmen bireylerin kat ettiği kültürel mesafe göçmenlerin uyum sürecini etkilemektedir. Son dönemlerde göçmen ailelere gösterilen olumsuz tutumlar, ülkelerin uyguladıkları göç politikalarını ve prosedürleri sıkılaştırmaları sıkça karşılaşılan durumlardır (Baştürk, 2009). Yapılan bu uygulamalar sosyal uyumu zorlaştırır. Nedenleri ne olursa olsun göç olgusu sonucunda farklı kültürlere ait insanlar bir arada yaşamlarını sürdürmek zorunda kalır. Bu süreç uyum içinde yönetilmeye çalışılsa da birtakım sorunların çıkması kaçınılmazdır. Bu sorunlar kültürlerarası iletişimi de engellemektedir (Tunç, 2015).

7. Mülteci Öğrencilerin Eğitimi

Zorunlu göçler sonucunda ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlar gittikleri ülkelere sığınmalarıyla beraber birçok problemle karşı karşıya gelirler. Zorunlu göçlerin en büyük mağdurları, ailelerinin aldığı göç kararına uymak zorunda olan 0-14 yaş arası çocuklardır. Eğitim hakkı, temel insani haklar içinde yer alır.

Göçmen çocukların eğitim hakları kısıtlı olduğu için eğitim-öğretim hayatları ya kesintiye uğrar ya da sona erer. Tüm dünyanın kabul ettiği temel insani hakların korunması devletlerin mecburi görevidir. Ülkelerinde bulunan mülteci öğrencilerin eğitim-öğretiminden buldukları devlet sorumludur.

Eğitim toplumlara yön verir. Bu bağlamda mülteci öğrencilerin toplumsal uyum sürecinde yaşayacakları okul deneyimi ve onlara sunulacak olan eğitim-öğretim faaliyetleri kritik öneme sahiptir. Mülteci öğrencilerin eğitim ortamına adaptasyonunu sağlamak, sağlıklı yürütülen bir uyum süreci ile mümkündür. Eğitimden dışlanmış veya çeşitli nedenlerle okulu bırakmış çocukların dışında okula devam eden fakat yeteri kadar eğitim-öğretimden yararlanamayan çocuklarda saldırganlık, istismara maruz kalma, marjinal gruplara katılma eğiliminin yüksek olduğu saptanmıştır (Sirin ve Rogers-Sirin, 2015). Her çocuk eğitim hakkına sahiptir. Eğitim çocukların diğer haklarına ulaşmasında fırsat sağlayıcı haktır (Pigozzi, 1999).

Dünya üzerinde yer alan 7 milyonu aşkın mülteci çocuğun sadece 3 milyon 700 bin kadarı eğitim hakkından yararlanmaktadır. Eğitimden mahrum kalan mülteci çocukların hayatlarında karşılaşılabileceği problemler sadece çocuğun kendisini değil göç ettiği ülkeyi de etkileyecektir. Göç eden nüfusun büyük bir bölümü çocuklarda oluşmaktadır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan mülteci çocuklar gittikleri ülkelerde yeni kültüre uyum sağlama da zorlanmaktadır (Karadoğan, 2018). Göçle beraber ortaya çıkan en önemli problemlerden biri göçmen çocukların eğitim faaliyetleridir (Börü ve Boyacı, 2016). Göç alan ülkeler eğitim faaliyetlerine acil çözümler üretmelidir. Eğitim, sistemin uyum aracıdır. Toplumun tüm fertlerini kendi kriterlerine uygun duruma getirir. İnsanı içinde bulunduğu topluma hazırlar. Göçmen çocukların yerleştikleri ülkeye sosyal ve kültürel uyumu, göç ettikleri ülkenin sunmuş olduğu eğitim faaliyetleri ile doğrudan ilişkilidir. Mülteci çocukların toplumla bütünleşmesi ve toplumsal uyumu alacakları eğitimle belirlenir (Koçak ve Gündüz, 2016).

2011 yılında Suriye’de git gide artan iç çatışmaların ve şiddetli savaş ortamının sonucunda çok sayıda insan zorunlu göçe maruz kalmıştır. Savaş ortamında yaşayan çocuk ülkesinden, evinden, okulundan ayrılmak zorunda kalmıştır. Göçmen çocuklar eğitimlerini bırakıp hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışmışlardır. Ülkemiz büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmış, mülteci çocukların içinde bulunduğu olumsuz şartları düzeltmek, onları topluma kazandırmak için kalıcı çözüm yolları üretmeye, bunları hayata geçirmek için birtakım çalışmalara başlamıştır. Ülkemiz imzaladığı uluslararası sözleşmelerle mülteci çocukların eğitim hakkını kanunlarla koruma altına almıştır.

Ülkemizde eğitim-öğretim ortamlarında zorunlu göçlere bağlı olarak çok kültürlülük her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda eğitim-öğretim ortamlarında kapsayıcı eğitimin önemi gün yüzüne çıkmaktadır. Kapsayıcı eğitim, öğrenciler arasındaki farklılıkları doğal görür ve destekler. Farklılıkları nedeniyle uyum problemi yaşayan çocukların, toplumsal uyum süreçlerine katkı sağlar. Bu bağlamda hazırlanacak eğitim programları kültürlerarası öğrenmelere yer vermelidir. Kapsayıcı eğitim, mülteci öğrencilerin eğitimini tamamlayıcı bir unsurdur. Önyargıları, olumsuz tutumları, dışlanmayı ve ayrımcılığı ortadan

kaldırır (ERG, 2017). Öğrencinin sağlıklı bir benlik algısı oluşturmasını ve böylece uyum sürecinin kolaylaşmasını sağlar.

8. Sonuç

Türkiye jeopolitik konumundan dolayı dünya üzerinde en fazla mülteci barındıran ülkelerden biridir. Özellikle 2011 yılından sonra sınır komşusu olan Suriye’de meydana gelen savaş ve iç karışıklıklar nedeniyle büyük bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. İlk etapta sınırlara yakın şehirlere yerleşen mülteciler zamanla büyük şehirlere göç etmişlerdir. Eğitim mülteci öğrencilerin temel haklarından biridir. Okullar mülteci öğrencilerin geldikleri ülkeye uyum sağlamasını, bağ kurmasını sağlayan önemli kurumlardır. Mülteci öğrenciler okullarda öğretmenler ve arkadaşlarının desteği ile sağlıklı bir uyum süreci geçirip, olumlu benlik algısı oluştururlar. Öğrencilerin buldukları topluma uyum sağlaması, aidiyet duygusunu benimsemesi için kendisini toplumun bir vatandaşı olarak görmesi gerekmektedir. Bir toplumda katılımcı olmak, sorumluluk almak, yaşadığı ülkeye katkıda bulunmak ancak aktif vatandaşlık bilinci ile mümkündür. Ülkedeki her bireyin aktif bir şekilde vatandaşlık görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi hem toplum hem de devlet yararınadır. Bunun için vatandaşlık eğitimine ihtiyaç vardır.

Okullarda verilen vatandaşlık eğitimi sayesinde mülteci öğrenciler mikro düzeyde toplumsal uyumu gerçekleştirir. Bu çocuğun ileride makro düzeydeki uyumunu kolaylaştırır. Vatandaşlık bilincini edinen çocuk bulunduğu topluma aidiyet duygusu geliştirir. Kendilerini toplumun bir bireyi olarak kabul eder. Yaşadığı ülkenin vatandaşı olarak kendini gören çocuk toplumun değerlerini benimser, yaşadığı toplumun gelişimine katkıda bulunur. İlkokullara kayıt yaptıran mülteci öğrencilerin büyük bir kısmı uzun zamandır ülkemizde yaşayan ve burada doğan çocuklardır. Topluma ait değerleri, vatandaşlık bilincini küçük yaşta çocuklara benimsetebilirsek yaşadıkları topluma ayak uydurmaları kolaylaşacaktır. Aktif vatandaşlık bilinci okul içi ve dışı eğitimlerle çocuğa kazandırılmalıdır. Sağlıklı bir uyum sürecinin gerçekleşmesi için velilerin de sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Okulda yapılan etkinliklere aktif katılım sağlayan velinin mikro düzeyde toplumsal uyumu sağlanmış olur ve yaşadığı topluma karşı aidiyet duygusu hisseder. Mülteci aileler ve öğrenciler kendilerini okul içinde bir yabancı olarak değil toplumun birer vatandaşı olarak görmesi, toplumun değerlerini benimsemesi uzun vadeli düşünüldüğünde toplumun kalkınmasına katkı sağlayacaktır. Mülteci çocuklar muhtaç bireyler değil okulun diğer öğrencileri ile eşit bireylerdir. Toplumsal uyumun ve kabulün devamı için eğitim hakkından tüm mülteci çocuklar yararlanmalıdır.

Kaynakça

- Akıncı, B., Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul." *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58-83.
- Altun, A. (2020). *Türkiye'de Kent ve Aktif Vatandaşlık Üzerine Bir Çalışma: Ankara-Kırıkkale Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmelerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukkaddime* 5 (2): 53-70.
- Baştürk, Ş. (2009). "Uyumdan Dışlanmaya: Yirmi Birinci Yüzyılda Göçmenler"
- Bilgili, A. Aydoğan, F. ve Güngör, C. (1997). Doğu Anadolu Bölgesinde Zorunlu Göç Olgusunun Sosyolojik Çözümlemesi: *Van Örneği. II Ulusal Sosyoloji Kongresi* (Toplum ve Göç), Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Börü, N. Ve Boyacı, A. (2016). Göçmen Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Ortamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir İli Örneği. *Turkish Studies*, 11(14), 123-158.
- Çırakoğlu, O.C. (2018). "Yaşam Öykülerinden İkincil Tramvaya Giden Yolda Sığınmacılarla Çalışmak." *Pivolka*, 8(29), 11-13.
- Çırakoğlu, O.C. (2003). "Uzun Süren Bir Savaş: Tramva Sonrası Stres Bozukluğu." *Başkent Üniversitesi Yayınları Pivolka Özel Sayısı*, 20-21.
- Doğan, Y. (2020). *Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teorileri Bağlamında Afganistan Hazarlarının Türkiye'ye Göçü: Trabzon İli Örneği* (Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dynneson, T. L. And Gross, R.E. (1982). Citizenship Education The Social Studies: Whic Is Whic? *Social Studies*, 73(5), 229-234.
- ERG (2017). Türkiye'de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak İçin Politika Önerileri. İstanbul: ERG
- European Council (2021). *Model Framework For An Intercultural Integration Strategy at The National Level*, Council of Europe. 15-16;21
- Hart, R. (2009). Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development. *Educational Psychology in Practice*, 25(4), 351-368.
- Haynes D, Humphries B. *Social Work, İmmigration and Asylum*, Jessica Kingsley Publishers London and Philadelphia. Londra; 2004.
- Kara, P. ve Korkut, R. (2010). Türkiye'de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergis*, 467(1), 153-162.
- Karadoğan, T. (2018). Çocuk Göçmenler. <http://insamer.com.tr>- Erişim Tarihi. 11.11.2023.
- Kılıçkaya, N. (1988). *Yurt Dışı Deneyim Geçiren ve Geçirmeyen Lise Öğrencilerinin Kendini Geliştirme Düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

- Kırpınar, T. (2020). *Tersine Göç; Kültür-Kimlik İlişkisi: Karaman Örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Koçak, O. ve Gündüz, R.D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerlemelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12): 66-91.
- Lawson, H., (2001). Active Citizenship In Schools And The Community. *The Curriculum Journal* 12, No:2, 163-78.
- Özer, İ. (2004), *Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme*, Bursa: Ekin Kitabevi, 11.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2003). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*, Ankara: Pegem, 1-248.
- Pigozzi, Mary Joy (1999). Education in Emergencies and for Reconstruction, Working Paper Series Education Section Programme Division New York, NY, USA.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: America's Declining Social Capital In *Culture And Politics* (Pp. 223-234). Palgrave Macmillan, New York.
- Sarıdoğan, S. (2019). *Göç ve Eğitim İlişkisinin Sosyolojik Analizi (Mersin İli Akdeniz İlçesi Örneği)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sirin, S. R. & Lauren Rogers-Sirin. (2015). *The Educational and mental health needs of Syrian refugee children*. Washington, DC: Migration Policy Institute.
- TBMM. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu.
- TBMM. (2018). İnsan Hakları Komisyonu (26. Dönem-3. Yasama Yılı Mart 2018)
- TDK (2022). <https://sozluk.gov.tr/>
- Tunç, A. Ş. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", *TESAM Akademi Dergisi*, 2(2): 29-63.
- UNICEF. (2017). *Türkiye'de Çocukların ve Gençlerin Durumu Raporu*. [http://unicef.depar yazilim.com/files/bilgimerkezi/doc/sitantur final-2012.pdf](http://unicef.depar yazilim.com/files/bilgimerkezi/doc/sitantur_final-2012.pdf) Erişim Tarihi: 28.10.2023
- Yelken, S. (2019). *Türkiye'de Eğitim Almanın Suriyeli Göçmenlerin Entegrasyona Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Yıldırım, Y. (2019). *Okul Dışı Etkinlik Temelli Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Değerlerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

SRA (Science Research Associates) Strategic Research Academy & Academic Publishing®

© Copyright of Journal of Strategic Research in Social Science (JoSReSS) is the property of SRA (Science Research Associates) Strategic Research Academy & Academic Publishing® and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.